

GARBRIEL AWAY

Introductie

James Ensor

Collectiviteit

Lucy Orta
James Lee Byars
Günter Brus

**Collectiviteit /
Interactiviteit**

Yvonne Dröge Wendel

Verplaatsing

Jean Tinguely
Francis Allys

Uitdragen

Meschac Gaba
Roger Raveel
Donna Conlon
Endre Tót
Francis Picabia &
René Clair &
Eric Satie
Job Koelewijn
Willem de Ridder &
Wim T. Schippers
Yvonne Dröge Wendel
Stephen Wilks
Joseph Beuys

Religie

Begoña Muñoz
Gijs Assmann
Patrick
van Caekenbergh
Fransje Killaars

Projectie

Roger Raveel
Daniel Buren

Politiek

Stephen Wilks
Vladimir Tatlin
Nationaal-
Socialistische Partij
Thomas Hirschhorn

ENGLISH**TRANSLATION**

SEE LAST PAGES

DIT BOEKJE BLIJFT (HELAAS) IN HET MUSEUM!

Procession in Art

Introductie

**CARNAVALSOPTOCHT /
DE INTREDE VAN
CHRISTUS TE BRUSSEL**

James Ensor

Collectiviteit

**NEXUS ARCHITECTURE*
2ND JOHANNESBURG
BIENNALE 1997 /
NEXUS ARCHITECTURE
WORKSHOP 2ND
JOHANNESBURG
BIENNALE 1997 /
NEXUS ARCHITECTURE
INTERVENTIONS
1993 – 1998**

Lucy Orta

Collectiviteit

**75 IN A HAT /
MILE LONG GARMENT**

James Lee Byars

Wie het spoor naar de vroegste voorbeelden van processies in de moderne kunst volgt, komt uit bij de Vlaams-Engelse James Ensor. Deze kunstenaar voerde in zijn schilderijen, tekeningen en etsen mensenmassa's in carnavalsoptochten en religieuze processies op. Via hen uitte hij zijn mening over het, in zijn ogen, naargeestige en bekrompen Vlaanderen. Voor verschillende kunstenaars uit Carried Away zijn de processies van James Ensor een belangrijke inspiratiebron, bijvoorbeeld voor Francis Alys van wie even verderop 'The Modern Procession' (2002) te zien is.

In Ensor's favoriete schilderij 'De intocht van Christus in Brussel' (1889) kwam zijn zwart gatligheid in bonte kleuren samen. Dit gigantische schilderij besloeg een complete wand in zijn Oostendse woning. Omdat het werk Ensor zo dierbaar was en vanwege het onhandelbare formaat werd het zelden tentoongesteld. Toen het schilderij in 1929 voor het eerst publiekelijk werd getoond, maakte de kunstenaar een ets naar het schilderij.

Centraal in het midden, vlak achter de fanfare, is Ensor's alter ego te ontcifferen. De Christusfiguur stapt op een ezel.Brussel binnen en steekt af tegen de golvende massa van domme, zelfzuchtige figuren. Op de voor- en achtergrond is het een ongeorganiseerde bende van gemaskerde types en dronken geestelijken. De kunstenaar liet de groteske en onbehouwen figuren spandoeken met zijn leuzen ronddragen. Voor het podium aan de linkerzijde waarop een aantal notabelen staan en een clown zijn blote achterwerk toont, hangt een vaandel met de tekst 'Vive Jesus - Roi de Bruxelles' (Leve Jezus - Koning van Brussel). Op een ander is te lezen 'Fanfares Doctrinaires Toujours Reussi' (Dogmatische fanfares winnen altijd). Deze cynische leus becommentarieert de bestaande machtsverhoudingen en de wijze waarop die door de starre gevestigde orde van politici, geestelijken en kunstenaars in stand worden gehouden. Door in de rechterbovenhoek mensen te laten braken en poepen op het Les XX embleem, kon Ensor rekenen op een afwijzing voor de Les XX salon (Les Vingts was de Belgische kunstenaarsgroep die indertijd de norm bepaalde in de beeldende kunst). Carnavat gaf Ensor een vrijbrief zijn waarheid te onthullen.

Lucy Orta
<div>1966, woont en werkt in Parijs en Londen</div>
<div>Nexus Achi-lecture * 2nd Johannesburg Biennale 1997</div>
<div><i>Processie</i> Johannesburg, 12 oktober 1997:</div>
<div>Nexus Achi-lecture * 2nd Johannesburg Biennale 1997</div>
<div><i>Installatie</i></div>
<div>Nexus Achi-lecture Workshop 2nd Johannesburg Biennale 1997</div>
<div><i>Geaudiswerk</i>, 6:35 min.</div>
<div>Nexus Achi-lecture Interventions 1993 - 1998</div>
<div><i>Foto's</i></div>
<div> <div><div><div></div><div>Bruikeengever: Lucy Orta en Motive Gallery, Amsterdam</div></div></div></div>

Een kleurrijke ketting van mensen vult een paar uur lang de straten van het Zuid-Afrikaanse Johannesburg. Voorbijgangers sluiten zich spontaan aan bij de stoet, met handen op schouders worden nieuwe schakels aan de ketting gevormd. Een 'samen-staan-we-sterk-gevoel' maakt zich meester van de deelnemers. Er wordt gezongen en gedanst. Zelfs het lied 'God Bless Africa', verboden onder de apartheid, wordt ingezet. Dit is te horen in de geluidsopname. Wat gebeurde daar precies tijdens de opening van de tweede Biënnale van Johannesburg, de gelegenheid waarvoor deze processie werd gehouden?

Een paar weken eerder bezocht Lucy Orta een opvanghuis waar vrouwen verbleven die vanuit omliggende townships, steden en landen naar Johannesburg getrokken waren om, tevergeefs, werk te zoeken. De kunstenaar huurde deze vrouwen in, ging met hen naar de markt om 'Afrikaanse' batikstof te kopen en leerde hen een speciaal pak te naaien. 'Nexus Architectures' zijn kledingbouwswels. Navelstrengen verbinden de losse pakken en dus ook letterlijk de mensen die de pakken dragen (nexus = knoop).

Zoals op de foto's te zien is, organiseert Lucy Orta overal ter wereld optochten met deze kostuums. Op sommige locaties worden nieuwe pakken gemaakt die zich voegen bij de anderen. In Johannesburg liepen sommige vrouwen in gele en blauwe kostuums die voor een andere processie waren gemaakt. Op deze wijze creëert de kunstenaar een band van solidariteit tussen mensen en volkeren. Waar de kostuums de participanten aan elkaar verbindt, betreft de werkwijze de deelnemers tot de maatschappij.

Door de Afrikaanse vrouwen te betalen voor hun werk, kregen ze toegang tot het maatschappelijke leven waar ze tot dan toe slechts buitengaanders waren. Toen alles klaar was, gingen ze in processie de straat op. De stoet opgewekte mensen verbond de stad en haar bewoners met de tentoonstelling. Na afloop verwerkte de kunstenaar de kostuums in een soortgelijke installatie zoals die nu in Carried Away te zien is. De installatie was nog tot het einde van de Johannesburg biënnale te bezichtigen.

James Lee Byars (1932, Detroit, Verenigde Staten – 1997, Cairo, Egypte

75 in a Hat
Processie 'Wide White Space', Antwerpen, 18 april 1988.

Fragment uit *James Lee Byars: The World Question Centre*, Jer Cornelis, *Film*, 6:28 min., 1989
Bruikeengever: Argos, Brussel

Mile Long Garment
Processie New York, 12 september 1988.

Foto's
Bruikeengever: John Lobell, New York; Architectural League of New York

“It is an art”, stelde James Lee Byars, “but it doesn’t belong in a category. There is something of soft sculpture in it, but there is also something psychic in it. It’s a participation. Perhaps a better word for it might be psychosculpture.”

Of het werk van Byars nu in een categorie te vatten valt of niet, de kunstenaar nam het verbinden van mensen in een aantal werken heel letterlijk. Voor de opening van zijn tentoonstelling op 12 september 1968 nodigde hij een paar honderd New Yorkers uit hun hoofd te steken in de uitsparingen van tientallen meters fel gekleurde stof. Gevat in dit collectieve ‘kledingstuk’ maakten ze een wandeling awars door de stad. Alle mensen vormden samen een ‘Mile Long Strip’. Byars riep geëxalteerd uit: “We’re changing the landscape of New York!”

Op uitnodiging van Wide White Space ontwierp hij een soortgelijke ‘psychosculptuur’ voor Antwerpen, getiteld ‘75 in a Hat’. In de documentaire is te zien hoe op 18 april 1969 giechelende mensen in lichte nervositeit wachten op het moment dat de opgewonden Byars hen een ‘hoed’ aanmeeft. Ook in dit werk is een lange strook stof het basismateriaal. Doordat de hoeden simpelweg gevormd zijn door de stof om de paar

meter te plooiën staat iedereen in verbinding met elkaar. Wanneer de één te veel uit de pas gaat, wordt bij de ander de hoed afgetrokken, zodat er voorzichtig en in overeenstemming gemanoeuvreed moet worden. Vanaf het bordes van het Museum voor de Schone Kunsten startte de tour door de stad. “Are they 75 or 1?”, vroeg James Lee Byars zich af toen hij de stoet aanschouwde.

Verplaatsing

BLACK BALL / BLACK BALL – MEMORIES AND PLACES / THE BLACK BALL

Yvonne Dröge Wendel

TRANSPORTATION

Jean Tinguely

Collectiviteit

Collectiviteit / Interactiviteit

Carried Away – Procession in Art / Nederlands

Carried Away – Procession in Art / Nederlands

Jean Tinguely
 <div>1925, Freiburg, Zwitserland – 1991, Bern, Zwitserland</div>
Transportation
Processie, Parijs, Bruikleengever: 13 mei 1960:

Fragment uit <i>Transportation</i> , Peter Weiss, Film, 1:18 min., 1960
Bruikleengever: Svea Film

Edo's Bruikleengever: Christer Christian; Michel Martin; Tinguely Museum, Basel

Deze grote zwarte bal is heel wat straten en steegjes doorgerd. Onderweg zijn verschillende mensen verrast, gegrepen, verbaasd of geschrokken door die stille, vilten aanwezigheid. De kunstenaar broedde op een neutrale vorm die anderen konden laden met betekenis. Deze bal met een diameter van 3,5 m. was het resultaat. Het gigantische ding werkt als lokaas voor mensen van divers pluimage. Bewoners, de wijkgagent, de buurtoma en voorbij skatende jongeren vormen een kortstondig samenwerkingsverband wanneer de bal in hun nabijheid komt. Zodra de bal verder rolt, vallen mensen af en komen er nieuwe mensen bij. In deze processie worden voortdurend nieuwe allianties gevormd. De passanten bepalen welke avonturen de bal gaat beleven: ‘Black Ball’ rolde ondermeer over de Erasmusbrug in Rotterdam, ging een kopje koffie drinken bij een café in Leeuwarden, reed dwars over een politieauto heen in het Italiaanse Bolzano en stond op een plat dak uit te puffen van zijn Istanbule avonturen. Altijd was de kunstenaar op de achtergrond aanwezig. Eigenlijk is ‘Black Ball’ een verplaatsbare ontmoetingsplek: de bal zuigt alle verhalen in zich op en verbindt mensen, soms wat langer soms wat korter.

Precies dat groepsgevoel is zo typisch voor processies. Alle voorbijgangers delen dat moment met de bal, maar ook met elkaar. Deze processie is niet ernstig of strak gepland, maar een vrolijke beleving die de meeste mensen nog lang zullen herinneren. Elke keer dat de bal uit rollen wordt genomen, ontstaan er andere situaties. De film is een relaas van Black Ball’s Istanbule avonturen en de fotocollage een verslag van 2000 tot nu.

Indien je handen beginnen te jeuken, aanraken mag, rollen niet!

Yvonne Driège Wendat
1961, woont en werkt in Amsterdam

Black Ball
Processie, Leeuwarden, 21 september – 21 oktober, 2000

Amsterdam, 28 oktober – 10 december 2000

Bolzano, 28 mei – 27 juni 2002

Newcastle, 1 november – 29 november 2003

Istanbul, 23 juni – 28 juli 2004

Odense, 18 februari – 28 mei 2006

Rotterdam, 8, 9, 10 september 2006:

Black Ball
Sculptuur, 2000

Black Ball – Memories and Places
Fotocollage, 2008

Mede mogelijk gemaakt door Fonds BKVB Amsterdam

Bruikleengever: Yvonne Driège Wendel, Galerie Lunen Travo, Amsterdam

The Black Ball
Film, 22:05 min., 2004

Bruikleengever: SMART Project Space, Amsterdam

Naast de collectieve optochten zijn er ook eenmansprocessies. Günter Brus paradeerde op 5 juli 1965 in zijn eentje door de Weense straten. Eerder al maakte de kunstenaar performances waarbij het schildersdoek niet meer aan de muur hing maar samenviel met zijn eigen lichaam. Een volgende stap was dit ‘schilderslimmen’ niet slechts in de kunstruimte tentoon te stellen, maar ermee de straat op te gaan.

Tijdens zijn eenmansprocessie droeg Brus een wit beschilderd pak dat in het midden aan elkaar was ‘genaaid’. Hij had in feite zijn schilderij aangeetrokken. Dat dit ondanks het solistische karakter toch een processie is, komt door zijn intentie. Geheel in de geest van de jaren zestig wilde hij kunst en leven laten samenvallen. Op dezelfde wijze zoals in processies het gelooft wordt uitgedragen, draagt hij zijn kunst uit.

Het keurige Wenen was in die tijd nog lang niet rijp voor zulke acties, de performance werd niet gewaardeerd. Brus werd al na een paar straten aangehouden en ingerekend wegens verstoring van de openbare orde. Boete: 80 Oostenrijkse Schilling. Maar Brus was tevreden, hij had kunstgeschiedenis geschreven: “Ich wollte vom Heidenplatz bis zum Stephansdom gehen, doch schon in der Bräunerstraße wurde ich aufgehalten. Man hat mich gewarnt, das gebe entweder Irrenhaus oder Gefängnis. Die Aktion war freilich von Nervosität begleitet, trotzdem hatte ich ein sehr gutes Gefühl. Ich wusste, ich mache Kunstgeschichte.” *

* "Ik wilde van de Heidenplatz naar de Stephansdom lopen, maar reeds in de Bräunerstrasse werd ik aangehouden. Men had mij al gewaarschuwd: dat wordt gekkenhuis of gevangenis. Er hing een nerveuze sfeer rond de actie, desalniettemin had ik een zeer goed gevoel erover. Ik wist dat ik kunstgeschiedenis geschreven had."

Günter Brus
1938, woont en werkt in Wenen

Wiener Spaziergang
Processie, Wenen, 5 juli 1965:

Wiener Spaziergang
Film, 2:00 min., Bruikleengever: Galerie A, Amsterdam

Carried Away – Procession in Art / Nederlands

Uitdragen

TRESSES / LONDON FILM OF THE TRESSES PARADE / PARIS FILM OF THE TRESSES PARADE

Meschac Gaba

Roger Rayce

DE SCHILDERIJENOPTOCHT

Verplaatsing

Carried Away – Procession in Art / Nederlands

Roger Raveel
 1921, woont en werkt in Mochelien-aan-de-Lae, België
De schilderen- optocht Lithografie, 1979
<div>Collectie Museum voor Moderne Kunst Arnhem</div>

Roger Raveel
 1921, woont en werkt in Mochelien-aan-de-Lae, België
De schilderen- optocht Lithografie, 1979
<div>Collectie Museum voor Moderne Kunst Arnhem</div>

Toen Meschac Gaba in New York woonde en omringd was door walkenkrabbers voelde hij zich nietig en klein. Hij beelde zich in de gebouwen op zijn hoofd te dragen. Sindsdien heeft hij vele karakteristieke gebouwen vertaald in een pruik: het Guggenheim Museum in New York, de Eiffel-toren en La Défense in Parijs, Disa Park in Kaapstad, Chateau d' Eau en Etolie Rouge in Cotonou (zijn geboorteplaats), het ING hoofkantoor in Amsterdam en de Gherkin Building in Londen. Speciaal voor Arnhem heeft de kunstenaar een nieuwe Tress gemaakt; de John Frost brug!

West-Afrikaanse haardracht en pruiken van kunstmatig haar inspireerden hem tot het maken van deze 'Tresses' (een term die het woordenboek vertaait als 'lang haar' of 'lokken'). Op dezelfde wijze zoals haardracht identiteit uitdraagt, zijn de gebouwen karakteristiek voor de steden die ze vertegenwoordigen. Haardracht en moderne gebouwen zijn beide belangrijke culturele symbolen. De moderne architectuur spreekt een internationale taal. Ook haardracht, het gebruik van pruiken of haarextensies is niet voorbehouden tot één cultuur maar een globaal fenomeen.

De kunstenaar speelt met dit gegeven alsook met de vreemde combinatie van gebouwen (die macht en kapitaal uitstralen) met pruiken (die handwerk en derde wereld uit lijken te dragen). De Tresses zijn niet alleen bedoeld om in een museum te pronken maar ook om gedragen te worden. Op verschillende locaties heeft Gaba processies georganiseerd. De modellen die in Londen gestrikt waren, vertrokken op 15 oktober 2006 in een dubbeldekker naar Spitalfields markt waar de processie plaats zou vinden. Onderweg zorgden de Tresses al voor grote hilariteit. De Parijse processie rond Gare du Nord had een veel losser karakter. De deelnemers hadden niet zoals de Londense modellen van tevoren geoefend.

Het dragen van de Tresses door mensen van verschillende leeftijden en achtergronden voegt een extra laag aan het werk toe. De westerse cultuur zoals die zich manifesteert in steden als Londen en Parijs is geen uniforme uitdrukking van bijvoorbeeld de Anglosaksische geschiedenis, maar een gelaagde samenstelling van invloeden van mensen van brede ethnische en regionale achtergronden. Door de Tresses te verplaatsen door een stad, wordt op feestelijke wijze de vermening van culturen zichtbaar.

Meschac Gaba
 1961, woont en werkt in Rotterdam

Tresses
Sculptuur, 2007 – 2008

Amsterdam ING Buiding, Arnhem Bridge, Cotonou Chateau d' Eau, Cotonou Etolie Rouge, Londen Gherkin Building, Rotterdam
Meschac Gaba Studio Building, Disa Park Kaapstad, Unisa Building

Bruikleengever: Meschac Gaba; Galerie Lumen Travo, Amsterdam
--

London Film of the Tresses Parade
Film, 4:11 min., 2006
Filmpnamen door P. Poppy
Bruikleengever: Meschac Gaba; Iniva, Londen

Paris Film of the Tresses Parade
Film, 9:07 min., 2006
Bruikleengever: Meschac Gaba

De directe aanleiding voor Francis Aliÿs om 'The Modern Procession', een processie waarin de iconen van de moderne kunst werden meedragen, te initiëren, was de op handen zijnde verhuizing van het MoMa in New York. Vanwege de verbouwing zou het museum zich gedurende een aantal jaren vestigen op een locatie in het periferer gelegen Queens. Aliÿs' processie, die begon bij MoMA Manhattan en eindigde bij MoMa Queens maakt de grootscheepse – onzichtbare – verhuizing van de gehele MoMA collectie 'invoelbaar'. Hij speelde ook in op het feit dat kunstwerken tegenwoordig voortdurend over de wereld reizen om in tentoonstellingen getoond te worden. De drie uur durende processie droeg niet alleen symbolisch haar steentje bij aan de verhuizing maar verbond ook het centrum van New York met de periferie.

In 'The Modern Procession' wordt ook de positie van de moderne kunst bevestigd. Op zondagochtend 23 juni 2002 droeg een groep van zo'n honderd personen drie replica's van topstukken uit de MoMa collectie door de New Yorkse straten: het schilderij 'Les Femiselles d'Avignon' van Picasso, Giacometti's sculptuur 'Standing Woman' (Femme debout) en Marcel Duchamps readymade 'Bicycle Wheel'. Door de heiligenbeelden te vervangen door klassiekers uit de moderne kunst werd stilgestaan bij het feit dat de kunstwerken relikken zijn geworden. Het icoon Madonna werd vervangen door de kunstenaar en New Yorker Kiki Smith, die de hedendaagse kunst representeerde. Aliÿs wilde het museum waarin de topstukken bijkans bewierookt werden, gedurende een ochtend inruilen voor de straat. Hier zouden de kunstwerken opnieuw hun positie en betekenis moeten bevechten.

'The Modern Procession' brengt veel aspecten van andere kunstenaarsprocessies samen. Aliÿs deelt, direct of indirect, verschillende uitgangspunten en inspiratiebronnen met andere kunstenaars die in Carried Away de revue passerren. Aliÿs bevestigd de positie van kunst zoals Joseph Beuys een paar zalen verder dat ook doet; net als Roger Raveel vereert ook Aliÿs de kunst; Aliÿs is niet alleen geïnspireerd door Mexicaanse processies maar ook door James Ensor; Aliÿs flirt met het religieuze aspect zoals ook Begoña Muñoz dat doet. Kortom, veel aanknopingspunten om met 'The Modern Procession' in het achterhoofd de weg langs de andere processies te vervolgen.

Francis Aliÿs
 1959, woont en werkt in Mexico Stad

The Modern Procession
Processie, New York, 23 juni 2002, 9:00 – 12:00 uur:

<i>The Modern Procession</i>
Film, 7:22 min, Bruikleengever: Galerie Peter Kilchmann, Zürich

Carried Away – Procession in Art / Nederlands

Carried Away – Procession in Art / Nederlands

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

Uitdragen

ENTR'ACTE

Francis Picabia &

René Clair & Eric Satie

ZERO DEMONSTRATION

Endre Tót

GOEXISTENCIA

Donna Conlon

Carried Away – Procession in Art / Nederlands

Francis Picabia (script), René Clair (regie), Eric Satie (muziek)
 <p>1879 – 1953</p> Parijs, Frankrijk / 1889 – 1981 Parijs, Frankrijk / 1866 – 1925 Hon-fleur, Frankrijk
Entracte
Film, 22:00 min., 1924
Bruikleengever: Pathé Renn, Parijs; Filmmuseum Amsterdam

Alhoewel een demonstratie niet direct een processie is, is deze wel Carried Away binnen-gesmökkeld. Per slot van rekening heeft een de-monstratie wel raakvlakken met een processie.

Helemaal niets, nul, 0. De nultoesand is een centraal thema in het werk van de Hongaarse kunstenaar Endre Tót. Op deze spandoeken en demonstratieborden waarmee Tót de straat op ging is dan ook niets anders te lezen dan rijen nulten. Toen de kunstenaar in de jaren '70 in Hongarije onder een dictatoriaal regime leefde en deze straatacties bedacht, voerde hij ze uit angst voor represailles niet uit. Toen hij in 1978 naar West-Berlijn en later naar Keulen verhuisde, was die mogelijkheid er wel. Dat de noodzaak in West-Europa minder urgent was weerhield Tót er niet van de acties alsnog uit te voeren. Tóts nul-len zijn nadrukkelijk aanwezig en iedereen kan ze zien. Misschien is niets toch niet niets.

Endre Tót
 <p>1937, woont en werkt in Keulen</p>
Zero
Demonstration
Foto, 1980
Bruikleengever: Endre Tót, Keulen

Niet alleen mensen initiëren processies, ook deze mierensoort vormt in het tropische Panamá een bijzonder goed georganiseerde processie. Nadat de mieren stukjes blad van planten hebben ge-beten, marcheren ze achter elkaar richting hun nest. Donna Conlon maakte van die gewoonte gebruik. Zij tekende vlaggen van de 191 landen die in 2003 lid waren van de Verenigde Naties en vredessymbolen op stukjes papier. Zonder enig besef van politiek of naties, voeren de mieren de symbolen mee in hun natuurrijke parade. Donna Conlon maakte dit werk als reactie op de invasie van Irak door de Verenigde Staten. 'Coexistence' betekent zoveel als (vreedzaam) samenleven.

Donna Conlon
 <p>1966, woont en werkt in Panamá City</p>
Coexistencia
Film, 5:26 min., 2003
Bruikleengever: Donna Conlon

Francis Picabia (script), René Clair (regie), Eric Satie (muziek)
 <p>1879 – 1953</p> Parijs, Frankrijk / 1889 – 1981 Parijs, Frankrijk / 1866 – 1925 Hon-fleur, Frankrijk
Entracte
Film, 22:00 min., 1924
Bruikleengever: Pathé Renn, Parijs; Filmmuseum Amsterdam

Francis Picabia (script), René Clair (regie), Eric Satie (muziek)
 <p>1879 – 1953</p> Parijs, Frankrijk / 1889 – 1981 Parijs, Frankrijk / 1866 – 1925 Hon-fleur, Frankrijk
Entracte
Film, 22:00 min., 1924
Bruikleengever: Pathé Renn, Parijs; Filmmuseum Amsterdam

Carried Away – Procession in Art / Nederlands

Francis Picabia (script), René Clair (regie), Eric Satie (muziek)
 <p>1879 – 1953</p> Parijs, Frankrijk / 1889 – 1981 Parijs, Frankrijk / 1866 – 1925 Hon-fleur, Frankrijk
Entracte
Film, 22:00 min., 1924
Bruikleengever: Pathé Renn, Parijs; Filmmuseum Amsterdam

Francis Picabia (script), René Clair (regie), Eric Satie (muziek)
 <p>1879 – 1953</p> Parijs, Frankrijk / 1889 – 1981 Parijs, Frankrijk / 1866 – 1925 Hon-fleur, Frankrijk
Entracte
Film, 22:00 min., 1924
Bruikleengever: Pathé Renn, Parijs; Filmmuseum Amsterdam

Francis Picabia (script), René Clair (regie), Eric Satie (muziek)
 <p>1879 – 1953</p> Parijs, Frankrijk / 1889 – 1981 Parijs, Frankrijk / 1866 – 1925 Hon-fleur, Frankrijk
Entracte
Film, 22:00 min., 1924
Bruikleengever: Pathé Renn, Parijs; Filmmuseum Amsterdam

Francis Picabia (script), René Clair (regie), Eric Satie (muziek)
 <p>1879 – 1953</p> Parijs, Frankrijk / 1889 – 1981 Parijs, Frankrijk / 1866 – 1925 Hon-fleur, Frankrijk
Entracte
Film, 22:00 min., 1924
Bruikleengever: Pathé Renn, Parijs; Filmmuseum Amsterdam

Francis Picabia (script), René Clair (regie), Eric Satie (muziek)
 <p>1879 – 1953</p> Parijs, Frankrijk / 1889 – 1981 Parijs, Frankrijk / 1866 – 1925 Hon-fleur, Frankrijk
Entracte
Film, 22:00 min., 1924
Bruikleengever: Pathé Renn, Parijs; Filmmuseum Amsterdam

Francis Picabia (script), René Clair (regie), Eric Satie (muziek)
 <p>1879 – 1953</p> Parijs, Frankrijk / 1889 – 1981 Parijs, Frankrijk / 1866 – 1925 Hon-fleur, Frankrijk
Entracte
Film, 22:00 min., 1924
Bruikleengever: Pathé Renn, Parijs; Filmmuseum Amsterdam

Francis Picabia (script), René Clair (regie), Eric Satie (muziek)
 <p>1879 – 1953</p> Parijs, Frankrijk / 1889 – 1981 Parijs, Frankrijk / 1866 – 1925 Hon-fleur, Frankrijk
Entracte
Film, 22:00 min., 1924
Bruikleengever: Pathé Renn, Parijs; Filmmuseum Amsterdam

Francis Picabia (script), René Clair (regie), Eric Satie (muziek)
 <p>1879 – 1953</p> Parijs, Frankrijk / 1889 – 1981 Parijs, Frankrijk / 1866 – 1925 Hon-fleur, Frankrijk
Entracte
Film, 22:00 min., 1924
Bruikleengever: Pathé Renn, Parijs; Filmmuseum Amsterdam

Francis Picabia (script), René Clair (regie), Eric Satie (muziek)
 <p>1879 – 1953</p> Parijs, Frankrijk / 1889 – 1981 Parijs, Frankrijk / 1866 – 1925 Hon-fleur, Frankrijk
Entracte
Film, 22:00 min., 1924
Bruikleengever: Pathé Renn, Parijs; Filmmuseum Amsterdam

Francis Picabia (script), René Clair (regie), Eric Satie (muziek)
 <p>1879 – 1953</p> Parijs, Frankrijk / 1889 – 1981 Parijs, Frankrijk / 1866 – 1925 Hon-fleur, Frankrijk
Entracte
Film, 22:00 min., 1924
Bruikleengever: Pathé Renn, Parijs; Filmmuseum Amsterdam

Francis Picabia (script), René Clair (regie), Eric Satie (muziek)
 <p>1879 – 1953</p> Parijs, Frankrijk / 1889 – 1981 Parijs, Frankrijk / 1866 – 1925 Hon-fleur, Frankrijk
Entracte
Film, 22:00 min., 1924
Bruikleengever: Pathé Renn, Parijs; Filmmuseum Amsterdam

Francis Picabia (script), René Clair (regie), Eric Satie (muziek)
 <p>1879 – 1953</p> Parijs, Frankrijk / 1889 – 1981 Parijs, Frankrijk / 1866 – 1925 Hon-fleur, Frankrijk
Entracte
Film, 22:00 min., 1924
Bruikleengever: Pathé Renn, Parijs; Filmmuseum Amsterdam

Carried Away – Procession in Art / Nederlands

KIDS WALK AWAY WITH MY THOUGHTS

Job Koelewijn

MARS DOOR AMSTERDAM / MARCH GENOM STOCKHOLM

Willem de Ridder & Wim T. Schippers

EYES WATCHING

Yvonne Dröge Wendel

Toen Yvonne Dröge Wendel een tijdelijk buiten-atelier had langs de oever van Lake Naivasha (Nairobi, Kenia) werd ze continue bekeken door Colobus apen die haar vanuit het gebladerte nauwlettend in de gaten hielden. Aangezet door deze priemende apenogen liet de kunstenaar vijf vrouwen in traditionele Keniaanse kleding twee papieren koppen en drie papieren apen op hun hoofd dragen. Het internationale publiek dat kwam kijken naar de afsluiting van haar werkperiode, werd zodoende zelf vanuit het bos aangestaard. Eyes Watching verwijst op een speelse manier naar 'apjes kijken', het kijken naar degene die vreemd of anders is, of meer specifiek, hoe blank naar zwart kijkt en vice versa. Op een ander niveau dringt zich het beeld op van Afrikaanse vrouwen die 'in processie' met kannen op hun hoofd voedsel of water halen.

Yvonne Dröge Wendel
 1961, woont en werkt in Amsterdam
Eyes Watching
 Foto, 1999
<div> <div><div>Bruikleengever:</div></div> <ul style="list-style-type: none">
Collectie AKZO Nobel Art Foundation, Amsterdam </div>

De 'Mars door Amsterdam' op vrijdag 6 december 1963 van Wim T. Schippers en Willem de Ridder kan begrepen worden als een viering van de zintoosheid of leegte van het bestaan. Om 15.00 uur precies beenden zes mannen, twee aan twee, in hoog tempo vanaf het Centraal Station naar het Rembrandtplein. De route liep langs de Martelaarsgracht, Nieuwendijk, Dam, Kalverstraat, Muntplein en Reguliersbreestraat. Alhoewel grote affiches waren aangeplakt om de actie én route aan te kondigen, zat slechts een enkeling deze 'mars' gesignaleerd hebben. De zes mannen, gekleed in dagelijks tenue, vielen weg tegen het drukke stadsdecor. Deze ridicule actie, waarin de erfenis van dada doorklinkt, was, om met Wim T. Schippers te spreken: 'waarachtig oninteressant'. De mars had geen doel, de mars was geen protest, de mars was er gewoon en dat was genoeg. De zinloze actie stond symbool voor het leven in het algemeen. Wim T. Schippers was zeer ingenomen met het resultaat: 'inderdaad, deze mars mag uitstekend geslaagd genoemd worden.' Het plan werd opgevat de mars ook in andere wereldsteden te houden. Op 29 mei 1964 ging om 15.00 uur precies een mars in Stockholm van start. De twee geestelijk vaders waren hier niet bij aanwezig, die hadden hun aandacht alweer gericht op andere zaken.

Willem de Ridder, Wim T. Schippers
 1942, 1939, wonen en werken beiden in Amsterdam
Mars door Amsterdam
 Processie, Amsterdam, vrijdag 6 december 1963,
15:00 –15:17 uur:
Fragment uit Signalement, Film, 2:34 min., 1963

Wim T. Schippers (1939) maakte een papieren maatkostuum, dat hij ook echt gedragen heeft, van de aantekenboeken en scripties uit zijn studietijd aan de Gerrit Rietveld Academie in Amsterdam. Van de rest vouwde hij papieren hoedjes die hij uitdeelde aan de kinderen op zijn voormalige lagere school in Spakenburg. Het schoolplein veranderde in een zee van hoedjes met Job Koelwijn's oude plannen en ideeën. De kunstenaar gaf zijn ideeën terug aan de wereld, in plaats van ze op te bergen of aan de vulnisman mee te geven.

Job Koelwijn is één van de 26 kunstenaars die deelneemt aan Sonsbeek 2008.

Job Koelwijn
 1962, woont en werkt in Amsterdam
Kids Walk Away with My Thoughts
 C-print, 1993
Bruikleengever: Galerie Fons Welters, Amsterdam; Job Koelwijn

Wim T. Schippers
 1942, 1939, wonen en werken beiden in Amsterdam
Mars door Amsterdam
 Processie, Amsterdam, vrijdag 6 december 1963,
15:00 –15:17 uur:
Fragment uit Signalement, Film, 2:34 min., 1963

Yvonne Dröge Wendel
 1961, woont en werkt in Amsterdam
Eyes Watching
 Foto, 1999
<div> <div><div>Bruikleengever:</div></div> <ul style="list-style-type: none">
Collectie AKZO Nobel Art Foundation, Amsterdam </div>

Carried Away – Procession in Art / Nederlands

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

Religie

BED PIG / NAPOLEON (PINSTRIPE) / NAPOLEON /

FOTO'S BIENALE VAN VENETIË /

FOTO'S AALST /

DIRTY HARRY, AALST /

FOTO'S BERLIJN /

FOTO'S LEUVEN /

ZONDER TITEL /

NO ANIMAL SHALL WALK ON 2 LEGS /

ZONDER TITEL /

ANIMAL FARM, PIG I

Stephen Wilks

BASLER FASSNACHT PARADE

Joseph Beuys

THANKS

Begoña Muñoz

Carried Away – Procession in Art / Nederlands

Begoña Muñoz
 1970, woont en werkt in Bilbao, Spanje
<div>Thanks </div> <div>Film, 4:05 min., 2004</div> <div>Bruikleengever: Begoña Muñoz, Bilbao</div>

Joseph Beuys nam de uitnodiging van Clique Alti Richtig, een carnavalsvereniging, aan om door middel van een optocht de spot te drijven met de aankoop van zijn eigen werk. Heel Basel was in 1977 gestruikeld over het feit dat het Kunstmu-seum tegen een exorbitant bedrag Beuys' kunst-werk 'Feuerstätte' (1968 – 1974) had aangekocht. Maar liefst 23 carnavalsverenigingen kozen dit gegeven als onderwerp voor hun jaarlijkse stoet. Eén ervan kwam op het idee de kunstenaar te betrekken bij de optocht. Voor Joseph Beuys, die altijd naar mogelijkheden zocht om gesprekken te entameren over kunst en maatschappij, was dit een kolffe naar zijn hand. Hij schrok er niet voor terug om in het spervuur van de kritiek te gaan staan.

De parade werd een kunstzinnige aangelegenheid. Joseph Beuys ontwierp naar voorbeeld van zijn 'Filzanzug', een multiple uit 1970, grijze vilten pakken alsook 'staven' voor de optocht. Deze koperen en ijzeren staven, die met een lederen bandje aan de pols bevestigd werden, waren replica's van de sculpturale elementen uit het be-kritiseerde werk. In de film en op de foto's die van de tweedaagse optocht bewaard zijn gebleven is een breed glimlachende Joseph Beuys te zien die protestfolders uitdeelt. Deze zogenaamde 'Zeedels' zijn folders waarin in bijtende verzen of teksten wordt uitgeweid over het onderwerp van de parade. Andere traditionele elementen uit de Zwitserse 'Fasnachtaktion' zijn de lantaarns en de maskers.

Op 15 februari eindigde de stoet op het bin-nenhof van het Kunstmuseum. De carnavals-vereniging was verdeeld over de deelname van Beuys. Een aantal mensen hadden reeds hun pak laten signeren door de beroemde kunstenaar. Anderen moesten niets van hem hebben. Eén man trok op de binnenplaats zijn vilten pak uit, hij droeg er een ander onder, gooide die op de grond terwijl hij zei "Hier habt ihr den Dreck" (Hier hebben jullie die rotzooi terug). Anderen volgden zijn voorbeeld. Dit bracht Beuys op een idee. Hij liet alle pakken en staven verzamelen en maakte er een nieuw werk van, getiteld 'Feu-erstätte II' (1978 – 1979), dat hij schonk aan het museum. De carnavalsoptocht had tot een nieuw kunstwerk geleid!

Joseph Beuys – 1921, Krefeld – 1986, Düsseldorf, Duitsland

Basel Fasnacht Parade
Bruikleengever: Joseph Beuys
Film, 13 – 15 februari 1979:

Foto's
Bruikleengever: Christoph Kern, Basel

Krantenartikelen:

en:Folder
Bruikleengever: Joseph Beuys
Archives, Bedburg-Hau

Fragment uit *Jeder Mensch ist ein Künstler*, Werner Krüger, Film, 6:05 min., 1978

Bruikleengever: Joseph Beuys
Medien-Archiv, Berlijn (in samen-werking met Nationalgalerie im Hamburger Bahnhof / Museum für Gegenwart Berlin /Staatliche Museen zu Berlin)

Een aantal van de figuren die Stephen Wilks door de straten van Leuven, Aalst, Berlijn en Venetië liet dragen, puffen uit in het museum. Wilks' pro-ject 'Animal Farm' verwijst naar George Orwell's gelijknamige boek uit 1945. In deze satirische allegorie op de Russische revolutie laat de schrijver de dieren van een boerderij in opstand komen tegen hun onderdrukker boer Jones. De dieren proberen een eigen systeem te creëren zonder hiërarchie en onderdrukking, maar lopen in dezelfde valkuilen als de mensen. De varkens werpen zich met de volgende slogan op als de nieuwe dictatoren: "All Animal Are Equal. But Some Are More Equal than Others."

Stephen Wilks is niet van de één op de andere dag processies gaan organiseren. Het is lang-zaam gegroeid en begon met spontane straatac-ties in Berlijn waarbij maskers gebruikt werden. Hij hield politieke acties met maskers tijdens de CDU verkiezingen en bij toeristencentra werden bezoekers samen met de maskers gefilmd. Daar-naast maakte de kunstenaar korte toneelstukken in galerie Kai Hilgemann waarin bijvoorbeeld 'Old MacDonald had a Farm' werd gezongen.

Ook zette hij Napoleon, het oppervarken, voor de Brandenburger Tor en wachtte de reacties af. Toen in Galerie l' Etablissement d'En Face in Brussel dieren in workshopverband werden gemaakt, werd de suggestie gedaan om tijdens het carnaval in Aalst de varkens en kippen mee te dragen. De dieren waren daar een vreemde eend in de bijt. Omstanders konden deze stille, zwijgende figuren niet plaatsen te midden van het bacchanaal dat plaats vond. In Venetië verkende Napoleon zijn nieuwe territorium door in een water taxi over de Canal Grande rond te toeren. Ook in Leuven werden varkens gemaakt en daarna op stoelen en sofa's door hun onder-danen, de mensen, door de stad gedragen. De omkering van macht is een centraal thema in het boek Animal Farm en deze omkering valtrekt zich wanneer mensen de dieren dragen. Rondom dit thema maakt Wilks ook kleinere sculpturen, tekeningen en schetsen.

Stephen Wilks is één van de 26 kunstenaars die deelneemt aan Sonsbeek 2008.

Stephen Wilks – 1964, woont en werkt in Berlijn

Animal Farm:
Sculptuur, 2007

Bed Pig
Sculptuur, 2006

Napoleon (Pinsrippe)
Sculptuur, 2007

Napoleon
Sculptuur, 2006

Bruikleengever: Galerie Kai Hilgemann, Berlijn

Foto's Biennale Aalst, C-print, 2007

Foto's Aalst
C-print, 2006

Dirty Harry Aalst, C-print, 2006

Foto's Berlijn
C-print, 2006

Foto's Leuven
C-print, 2006

Zonder titel
C-print, 2006

No Animal Shall Walk on 2 Legs
Sculptuur, 2007

Zonder titel
Tekeningen, 2007

Bruikleengever: Galerie Paul Andriess, Amsterdam

Animal Farm, Pig 1
Sculptuur, 2006

Bruikleengever: Stephen Wilks

Mede mogelijk gemaakt door: Etablissement d'en face pro-jects, Brussel; Kunstencentrum Stuk, Leuven

Joseph Beuys nam de uitnodiging van Clique Alti Richtig, een carnavalsvereniging, aan om door middel van een optocht de spot te drijven met de aankoop van zijn eigen werk. Heel Basel was in 1977 gestruikeld over het feit dat het Kunstmu-seum tegen een exorbitant bedrag Beuys' kunst-werk 'Feuerstätte' (1968 – 1974) had aangekocht. Maar liefst 23 carnavalsverenigingen kozen dit gegeven als onderwerp voor hun jaarlijkse stoet. Eén ervan kwam op het idee de kunstenaar te betrekken bij de optocht. Voor Joseph Beuys, die altijd naar mogelijkheden zocht om gesprekken te entameren over kunst en maatschappij, was dit een kolffe naar zijn hand. Hij schrok er niet voor terug om in het spervuur van de kritiek te gaan staan.

De parade werd een kunstzinnige aangelegenheid. Joseph Beuys ontwierp naar voorbeeld van zijn 'Filzanzug', een multiple uit 1970, grijze vilten pakken alsook 'staven' voor de optocht. Deze koperen en ijzeren staven, die met een lederen bandje aan de pols bevestigd werden, waren replica's van de sculpturale elementen uit het be-kritiseerde werk. In de film en op de foto's die van de tweedaagse optocht bewaard zijn gebleven is een breed glimlachende Joseph Beuys te zien die protesfolders uitdeelt. Deze zogenaamde 'Zeedels' zijn folders waarin in bijtende verzen of teksten wordt uitgeweid over het onderwerp van de parade. Andere traditionele elementen uit de Zwitserse 'Fasnachtaktion' zijn de lantaarns en de maskers.

Op 15 februari eindigde de stoet op het bin-nenhof van het Kunstmuseum. De carnavals-vereniging was verdeeld over de deelname van Beuys. Een aantal mensen hadden reeds hun pak laten signeren door de beroemde kunstenaar. Anderen moesten niets van hem hebben. Eén man trok op de binnenplaats zijn vilten pak uit, hij droeg er een ander onder, gooide die op de grond terwijl hij zei "Hier habt ihr den Dreck" (Hier hebben jullie die rotzooi terug). Anderen volgden zijn voorbeeld. Dit bracht Beuys op een idee. Hij liet alle pakken en staven verzamelen en maakte er een nieuw werk van, getiteld 'Feu-erstätte II' (1978 – 1979), dat hij schonk aan het museum. De carnavalsoptocht had tot een nieuw kunstwerk geleid!

Carried Away – Procession in Art / Nederlands

Carried Away – Procession in Art / Nederlands

Religie

Religie

EEN SELECTIE HISTORISCHE PROCESSIE VAANDELS

Gijs Assmann

DOOD, LIEFDE, GOD / VRIJHEID, ZIEKTE, OUDERDOM /

GETUIGENIS / EERSTGEBORENE / WRAAKPAARD /

DEN HEMEL

Patrick van Gaeckenbergh

CROSSING FIGURES

Fransje Killaars

Thanks for your help
Thanks for your mistrust
Thanks for all the evil you said
On my evolution
Today you come to me first
You ask me about myself
I honestly can not do
Much but laughed at your face
Ohhhh! Let me tell you now I am doing so fine
And you must know it all
As you've being watching me close,
Hey! Who knows
You never know
You were ahead of me and look now
Because I've never been so territorial
I've never ever cared of what you say
OK, I care a little bit, I admit,
But you know I am beyond everything

Zijn deze gesluierde, in zichzelf gekeerde figuren, nonnen, islamitische vrouwen of andere anonieme dragers? Elementen zoals de kruisopstelling, het meetersen van de plank, de loper en de kleur en het motief van de stof wijzen verschillende richtingen en culturen uit. De fysieke aanwezigheid van de figuren maakt het mogelijk aan den lijve te ervaren hoe het is om onderdeel te zijn van deze gedragen processie.

Fransje Killaars maakte deze installatie speciaal voor Carried Away. Sinds enige tijd is zij geïntrigeerd door gesluierde figuren. Sommigen plaatst zij los in de ruimte, anderen in processie-achtige formaties.

Fransje Killaars 1959, woont en werkt in Amsterdam

Crossing Figures Installatie, 2008

Bruikeengever: Fransje Killaars, Amsterdam

De Vlaamse kunstenaar Patrick van Caeckenbergh anticipeerde op een vraag vanuit de gemeenschap toen hij een hemelsblauw satijnen baldakijn ontwikkelde. De Sint Kornelis processie die ieder jaar op pinksterzondag door het kleine dorp en de omliggende velden van Sint-Kornelis-Horebeke leidde, was toe aan herziening. Tot dan toe werd een barok wit baldakijn met gouden versierselen boven de pastoor en het reliek (een teennagel van Sint Kornelis) gedragen. Niet alleen de dorpsbewoners maar ook de Franciscaer paters die de pastoor opvolgden konden zich niet langer vereenzelvigen met de zware symboliek die in de processie verweven was.

De kunstenaar, die een actieve rol speelt in het dorp, ontwierp in 2000 een nieuw baldakijn dat niet langer de schrijn maar alle kinderen uit het dorp beschermde. Sint Kornelis is immers de beschermheilige van kinderen. De dorpsbewoners naaiden de hemel in elkaar en bevestigden er lange stokken onder. De hemel is op maat gemaakt: alle dorpskinderen kunnen in een rij erontrlopen. De dorpsoudsten werden aangesteld het baldakijn te dragen. Sindsdien is het dragen een erekweste geworden. In Carried Away zweeft een exacte replica van het baldakijn. Het reliek werd overigens niet langer meegedragen.

Enige tijd later was een ander kunstwerk in een tentoonstelling in Marseille te zien. In deze sculptuur was een blauw satijnen baldakijn verwerkt. De museumdirecteur en de pastoor raakten met elkaar in gesprek over het baldakijn en dat resulteerde erin dat de bevolking de sculptuur wilde activeren voor de jaarlijkse St. Jean processie. Tijdens het grote volksfeest dat aan deze heilige van het vuur werd gewijd, vond een urenlange processie plaats in de oude kern van de stad. Kort daarna zouden ook de vissers van Marseille, het 90 meter lange baldakijn gebruiken voor hun processie vanuit de oude haven. In de film is te zien hoe de hemel door Marseille wordt gedragen.

Patrick van Caeckenbergh 1960, woont en werkt in Horebeke, België

Sint-Kornelis Processie

Sint-Kornelis-Horebeke, België, mei 2000:

Den Hemel Installatie, 2003

Bruikeengever: Zeno X Gallery, Antwerpen

Sint-Johannes de Doper Proces-sie, Marseille, 22 juni 2003 & Sint Petrus Processie, Marseille

Fragment uit *Le Dais*, *Le Ciel à la portée de tous*, Proc PACA, Eindhoven, 20:45 min., 2003

Bruikeengever: Zeno X Gallery, Antwerpen

Gijs Assmann's fascinatie voor de kerk, morbiditeit, het circus en carnavat vloeien in deze installatie samen. Hij mixt de religieuze beeldtaal met het clowneske en carnavaleske. Hieruit blijkt dat de kunstenaar geen al te heilige betekenis aan de processie geeft. De verschillende vormen en betekenissen die een processie aan kan nemen zijn voor hem even belangrijk als elementen als sfeer, kleuren, muziek en de deelnemers.

Het 'Wraakpaard' loopt achterop in deze stoet. Het lijkt op een paard dat tijdens een bonte avond snel in elkaar is geknutseld of op een paard uit de klassieke clownact, waar twee clowns in paardkostuum (voor- en achterlijf) samen één paard vormen. De gouden franje onderaan het witte kleed heeft echter niets clownesks en wijst meer in de richting van een apocalyp-tisch paard (een paard dat bereden werd door één van de vier ruiters van de Apocalyps).

De voorste sculptuur 'Getuigenis' is geïnspireerd op de intocht van Christus in Jeruzalem. (De Palmprocessie is een aansporing voor de gelovige om deel te nemen aan Jezus' smaad en lijden, om zo ook deel te zijn van zijn glorie.) De scènes aan weerszijden van Assmann's 'tarotkaart' verbeelden de begrippen smart en glorie. Het beeld is op een rijdende beeldhouwbok geplaatst, dat enerzijds verwijst naar het gebruik van beelden in processies, anderzijds naar het ontstaanproces van het beeld in het atelier. Het blanco beeld kan zijn 'kleur' opzuigen uit de omringende rooms-katholieke en protestante processievaandels.

Gijs Assmann grijpt het onderwerp processie aan als beeld voor publieke getuigenis, oftewel het publiek belijden van een geloof of overtuiging. Dat heeft niet zozeer met religie te maken maar veeleer met mens zijn. De 'Eerstgeborene' draagt in deze optocht een blanco vaandel mee. De kunstenaar laat de betekenis open zodat ieder zijn of haar eigen opvattingen hierop kan projecteren. De historische vaandels aan de muur spoorden Assmann aan om zelf vaandels te vervaardigen die de meest basale elementen van een mensenleven uitdrukken zoals 'Dood, Liefde, God'.

Gijs Assmann 1960, woont en werkt in Amsterdam

Getuigenis Sculptuur, 2007

Eerstgeborene Sculptuur, 2007

Wraakpaard Sculptuur, 2007

Dood, Liefde, God Vaandel, 2008

Vrijheid, Ziekte, Ouderdom Vaandel, 2008

Bruikeengever: Collectie Kunste-naar, Amsterdam

Mede mogelijk gemaakt door: Fonds BKVB, Amsterdam; Materiaalfonds voor

Beeldende Kunst en Vormgeving, Amsterdam

Een selectie Historische Processie Vaandels Bruikeengever: Museum Cotharijnecorvent, Utrecht

Carried Away – Procession in Art / Nederlands

Politiek

PHOTOS-SOUVENIRS: SEVENBALLETS IN MANHATTAN

Daniel Buren

Stephen Wilks

DE SCHILDERIJENOPTOCHT VAN 1978 TEMA CHELEN

Roger Rayceel

Projectie

Carried Away – Procession in Art / Nederlands

Stephen Wilks (1964, woont en werkt in Berlijn) **Animal Farm** niet (meer) kent, kan op het varken gaan zitten om het eens door te lezen.

Animal Farm , Pig 2
<div><div> Sculptuur, 2006</div><div> Bruikleengever: Stephen Wilks</div><div> Mede mogelijk gemaakt door: Establisement d'en face projects, Brussel; Kunstencentrum Stuk, Leuven</div></div>

In de jaren '60 en '70 gingen veel kunstenaars, zoals Günter Brus en James Lee Byars, de straat op om in direct contact met hun publiek te staan. Voor deze kunstenaars betekende de straat een bevrijding van de regels en codes die in musea en galerieën golden en een onbevooroordeelde blik bemoeilijkten of zelfs verhinderden. Daniel Buren plaatste kritische kanttekeningen bij deze opvattingen en toonde met een werk als 'Seven Ballets in Manhattan' niet alleen aan dat de kijker een vooropgezette blik heeft maar tevens dat op straat eveneens allerlei kijkregels en codes van kracht zijn.

Vijf performers droegen zeven dagen lang borden met daarop afwisselend witte en gekleurde strepen door New York. De borden, die als in een processie werden rondgedragen, riepen verschillende reacties op. De gestreepte bordenstoet deed elke dag een andere buurt aan. In iedere wijk varieerde de kunstenaar de kleuren, de volgorde van de borden en het tijdstip waarop het 'ballet' startte. De toeschouwers in Wall Street begonnen spontaan te applaudisseren toen de bordenstoet tijdens de lunchpauze passeerde. In China Town werd de kleurcombinatie rood-wit-groen beschouwd als een provocatie door de Italianen uit Little Italy, aangezien kort daarvoor een rel had plaats gevonden tussen de twee wijken. In SoHo, waar de stoet direct als kunstwerk werd herkend, reageerde men niet of nauwelijks, blasé als men was door de hoge concentratie kunst in deze museumwijk.

Daniel Buren 1938, woont en werkt in Parijs
Photos-souvenirs Seven Ballets in Manhattan Processie, New York, 1975:
27 mei, 14:00 – 16:00 uur, Chinatown
28 mei, 14:00 – 16:00 uur, East Village
29 mei, 14:00 – 16:00 uur, Greenwich Village
30 mei, 11:00 – 12:00 uur, Time Square, tweede deel: 21:00 – 22:00 uur
31 mei, tijdstip onbekend, SoHo
1 juni, 14:00 – 15:00 uur, Central Park
2 juni, 12:00 – 14:00 uur, Wall Street
Bruikleengever: Daniel Buren, Parijs

Anders dan in 'The Modern Procession' van Francis Alys, waarin de positie van de moderne kunst wordt bevestigd, is de schilderijenoptocht van Roger Raveel een pure hommage aan de schilderkunst. Tussen de meesterwerken van beroemde schilders als Giotto († 1337) en Mondriaan († 1944) is een aantal van zijn eigen werken te ontdekken.

De jongen op de voorgrond draagt een leeg, wit schilderij. Net als bij het blanco vaandel van Gijs Assmann dat eerder de revue passeerde, kan de kijker zijn eigen 'schilderij', gedachten en fantasieën projecteren op het doek. Raveel hoopt dat er een wisselwerking ontstaat tussen het schilderij en de toeschouwer. Daniel Buren wiens werk in dezelfde zaal te zien is, zat op een andere manier de kijker betrekken bij zijn 'schilderijenoptocht'.

Roger Raveel 1921, woont en werkt in Mochelien-dan-de-Lêle, België
De Schilderijen-optocht van 1978 te Mochelen Acrylverf op doek, 1978
Collectie Museum voor Moderne Kunst Arnhem

Carried Away – Procession in Art / Nederlands

Politiek

2.000 JAAR DUITSE CULTUUR PROCESIE

Nationaal-Socialistische Partij

MONUMENT VOOR DE DERDE INTERNATIONALE

Vladimir Tatlin

Politiek

THE PROCESSION

Thomas Hirschhorn

Carried Away – Procession in Art / Nederlands

Thomas Hirschhorn <div>1957, woont en werkt in Parijs</div>
The Procession <div>Installatie, 2005</div> <div>Bruikleengever: Arnt & Partner, Berlijn / Zürich</div>
<div>De beelden op het journaal en in de krant van stoeten waarin een doodskist wordt gedragen dienden als voedingsbodem voor deze omvangrijke installatie. Uit Thomas Hirschhorn's verzameling krantenknipsels over dit thema blijkt de diversheid van deze stoeten. Er is een grove tweedeling te maken tussen echte begrafenistoeten waarin een belangrijke (politieke) figuur, held of martelaar in een grafkist wordt rondgetroond en protestdemonstraties die de vorm aannemen van begrafenistoeten. Iedereen herinnert zich nog wel de Journaalbeelden van de kist met Yasser Arafat's lichaam die zich over een zee van duizenden handen verplaatste, of, meer recentlijk, die van Benazir Bhutto. Anderzijds worden iets of iemand symbolisch ten grave te dragen. Hirschhorn is geraakt door de zeggingskracht, schoonheid en laagdrempeligheid van deze processies, alsook door de emotie die met deze stoeten gepaard gaat en de creativiteit die mensen aan de dag leggen bij de fabricage van hun nepkisten. Hij ging zelf aan de slag en knutselde vier grote kisten in elkaar waarop hij krantenkoppen plakte. Uit de handmatig beschreven vloer laat de kunstenaar handen omhoog steken die de kisten dragen. The Procession' is een reactie op de absurditeit van oorlog, terrorisme en het martelaarschap. Het is een hoopvol werk: op een aantal handen liggen spirituele en religieuze boeken, zoals de bijbel, koran en boeddhistische geschriften. Aan deze werken kan men zich laven en optrekken.</div>

'Glanstijden van de Duitse Cultuur' was de titel van de lange processie die op 15 oktober 1933 door de straten van München trok. Het was de dag waarop Adolf Hitler de eerste steen legde van het Haus der Deutschen Kunst. Toen Hitler in 1933 aan de macht kwam gaf hij architect Adolf Troost de opdracht dit museum te ontwerpen. In deze 'tempel' zou de beste en mooiste Duitse kunst getoond worden.

De grootse processie laet duidelijk zien op welke wijze Hitler zijn nationaal-socialistische visie liet samensmelten met zijn idee over de Duitse kunst en cultuur. Met het vaandel van de nationaal-socialistische beweging voorop, werd in negentien processie groepen de gehele Duitse cultuurgeschiedenis langs het publiek gevoerd.

Germaanse goden, keizers zoals Karel de Grote, Duitse legenden, sagen en sprookjes, Klassieke, Gotische, en Renaissance schilderkunst en sculptuur en Duitse poëzie, literatuur en muziek passeerden de revue. Vele kunstenaars realiseerden de beelden die werden meegevoerd. Het hoogtepunt van de processie was een goudglanzend model van het Haus der Deutschen Kunst. In juli 1937, 1938 en 1939 werd deze processie nog grootsier overgedaan. In het bijzijn van Hitler werd elk jaar middels de drie kilometer lange '2000 Jaar Duitse Cultuur' processie de opening van de 'Grote Duitse Kunsttentoonstelling' in het museum gevierd. De latere processies werden afgesloten met marcherende groepen SS'ers, Wehrmacht soldaten en Hitler Jugend.

Hitler maakte slim gebruik van de processie als middel om veel mensen te bereiken. Van heinde en verre stroomden mensen toe om dit overweldigende spektakel gade te slaan. De entree was gratis en programmaboekjes gaven uitleg over wat er te zien was in de processie. De Duitse radio en televisie deed uitgebreid verslag. Een krant schreef: "De processie zal laten zien dat wij één van de oudste cultuurmaties zijn, en dat dat we trots op onze geschiedenis zijn, en dat we hieruit de kracht halen voor de toekomst die nu begint."

Deze nationaal-socialistische processies laten zien hoe kunst en politiek samen kunnen gaan en op indrukwekkende wijze uitgedragen kunnen worden in processies. De propagandistische doeleinden waarvoor deze kunst in processie werd uitgedragen, laten een wrange en gruwelijke erfenis na.

Nationaal-Socialistische Partij
2.000 Jaar Duitse Cultuur <div>Processie, München, 15 oktober, 1933, juli 1937, 1938, 1939</div>
<div>Fragment uit <i>The Architecture of Doom</i>, Peter Cohen, Film, 2:15 min., 1991</div>

De kunstenaar Vladimir Tatlin ontwierp het 'Monument voor de Derde Internationale', althans een model. Dit metershoge model werd in november 1920 tijdens de theatrale 'The Staging of the Winter Palace' op een kar door Sint Peters-burg rondgedragen en geëxposeerd. Het was een massale viering van de oktoberrevolutie die drie jaar eerder had plaatsgevonden. Tatlin's monument stond volledig in de geest van die revolutie.

Hij wilde met zijn ontwerp bijdragen aan die betere wereld die in opbouw was. De kunstenaar had geen bescheiden aspiraties; het monument zou groter worden dan de Eiffeltoren en een technologisch hoogstandje zijn. Anders dan de kaarsrechte Parijse tegenhanger bestond het monument uit een spiraalvorm die de dynamiek van de maatschappij weergaf. Het utopische beeld werd omarmd door de burgers en met veel trots rondgedragen. Dit was niet zomaar een monument, dit beeld dat nieuwe tijden aankondigde drukte uit waar zij voor stonden.

Vladimir Tatlin <div>1885, Kharkiv, Oekraïne – 1953, Moskou, Rusland</div>
Monument voor de Derde Internationale <div>Foto, 1919 – 1920</div>

ENGLISH TRANSLATION

Colofon / Colophon

Carried Away – Procession in Art
13 juni t/m 21 september 2008 /
June 13 – September 21 2008
Museum voor Moderne Kunst Arnhem

Gastcurator / Guest curator
Nanda Janssen

Assistenten / Assistents
Annemarie van den Berg, Mahlee Plekker

Tekst / Text
Annemarie van den Berg, Nanda Janssen,
Mahlee Plekker

Vertaling / Translation
Kate Delaney

Redactie / Editing
Nanda Janssen, Linda Schregardus

Grafisch ontwerp / Graphic design
Jasper Jongeling, Jessica de Kort

Met dank aan / with thanks to
de kunstenaars, de bruikleengevers,
iedereen die meegeschreven heeft aan
The Procession van Thomas Hirschhorn /
the artists, the lenders, everyone who
contributed to Thomas Hirschhorn's
'The Procession'
Vereniging Vrienden van Gemeentemusea
Arnhem, Karen Barnhoorn, Marieke Gelissen,
Mette Gieskes, Hanne Hagenaars, Arthur
Herrman, Paul Kooiker, Anna Tilroe,
Mirjam Westen

Fotoprints / Photo Prints Beuys, Byars,
Dröge Wendet (Black Ball), Tinguely
Kleurgamma, Amsterdam

Museum voor Moderne Kunst Arnhem
Utrechtseweg 87
6812 AA Arnhem
+31 (0)26 – 377 53 00
www.mmkarnhem.nl

De tentoonstelling is mede mogelijk
gemaakt door / The exhibition is made
possible in part by

essent

TEIJIN

A a a
ARHTEM NITE AMBASSADORS

KEULEN
BERLIJN
VENETIË
AALST
LEUVEN
MÜNCHEN
ZÜRICH
LEEUWARDEN
ODENSE
BOLZANO
NEWCASTLE
ISTANBUL
KAAPSTAD
STOCKHOLM
VIERSEN
SPAKENBURG
OXFORD
BARCELONA
NICE
ARNHEM